

Vandplaner truer vandmøller og andre kulturhistoriske vandanlæg (voldgrave, karpedamme og kaskadeanlæg omkring vores herregårde)

Normalt er naturgenopretning, vådområder og vandløbsrestaureringer ikke noget, der er interessant for bygningsbevaring og kulturarv. Men netop når det gælder vandmøller og andre kulturhistoriske vandanlæg, er det en markant trussel mod den fortsatte bevaring af anlæggene. I EU's vandrammedirektiv, der for øjeblikket implementeres i Danmark gennem statens vandplaner og kommunernes vandhandleplaner, er det planlagt, at der i hele landet skal fjernes 1520 fysiske spærringer i vandløbene. Det skal ske for at skabe fri passage for fisk og andre organismer. Den danske fortolkning af direktivet er stram, idet der ønskes fri passage for alle organismer, også dem der ikke kan klare stærkt strømmende vand.

Opstemninger ved vandmøller og andre kulturhistoriske vandanlæg betragtes som en del af de fysiske spærringer, der skal fjernes, og det gøres i vid udstrækning ved at føre vandløbene udenom vandmøllerne og anlæggene. For vandmøllernes vedkommende er påstanden, at det er legitimt, idet bygningerne og mølledammene bevares uændret. Det er imidlertid også grundlæggende vigtigt, at vandstanden og for visse af anlæggene at også vandgennemstrømningen (læs vandmængderne) ikke ændres, for at anlæggene kan fungere og ikke undergår tørlægning, forsumpning og som konsekvens heraf tilgroning.

For en vandmølle er mere end blot en bygning. Det er også en funktionel enhed; et mølleværk, som består af tandhjul og andre dele, som skal holdes i drift for at kunne bevares. For at bevare mølleværket må man også bevare kendskabet til det håndværk, det er at drive et historisk mølteri. Det forudsætter, at de vandtekniske anlæg omkring vandmøllerne med vandløb, mølledam og stemmeværk bevares med tilstrækkelig vandføring, til at vandmøllen kan fungere.

I Holland har man siden 1923 arbejdet med bevaring af møller. Her er anbefalingen, at vandføringen til en vandmølle skal være, så der er vand nok til, at møllen kan holdes i drift i mindst to timer dagligt hele året rundt. Dels skal mølleværket kunne holdes i funktion, dels skal vandhjul af træ holdes fugtige hele året for ikke at blive beskadiget. Driften af vandmøllen sker overvejende af frivillige, der er med til at bevare kendskabet til mølterhåndværket. Det vil ikke være muligt, hvis der ikke er vand til møllerne.

Det svarer til at ville bevare et sejlskib uden at måtte sejle med det. Tanken om at kunne bevare træskibenes kulturarv uden at måtte sejle med skibene er umulig. Hvor mange frivillige vil kunne motiveres til at arbejde på et skib, der ikke må sejle? Det samme gælder vandmøller. Uden funktionsmuligheden vil muligheden for den fortsatte bevaring ikke være til stede. Vandmøllerne vil ophøre med at være vandmøller og bygningerne vil overgå til anden rekreativ anvendelse, som fx stuer og mødelokaler.

Ud af de oprindelige 3000 vandmøller (1030 i år 1800) er der i dag kun ca. 60 fredede vandmøller, hvoraf ca. 30 er i funktion. Bygningsfredningsloven hjemler desværre kun mulighed for at frede anlæggene, men ikke mængderne af vand. Skal anlæggene bevares, er det kommunerne ved de enkelte vandmøller der må foretage en konkret vurdering og tage de nødvendige kulturhistoriske hensyn. Lovhjemmel findes i Vandløbslovens § 37 stk. 3, hvor der står, at en vandløbsrestaurering ikke kan gennemføres, hvis der tilsidesættes væsentlige kulturhistoriske interesser. Er der ikke nok vand til at anlæggene kan fungere mindst to timer dagligt året rundt, kan det godt være at bygningerne og mølletiet bevares, men det er uundgåeligt, at der tilsidesættes væsentlige kulturhistoriske interesser.

Vandrammedirektivets mål må nedjusteres for at afbalancere hensynet til de væsentlige kulturhistoriske interesser. Gennemførelse af vandrammedirektivet burde ikke være uforeneligt med sikring af de kulturhistoriske interesser, eftersom der i direktivet kun kræves en **forbedring** og ikke en **optimering** af fiskenes passageforhold. Ved de fleste af de 1520 (bortset fra de nævnte 160) fysiske spærringer er der ingen kulturhistoriske interesser. Hvorfor så ikke koncentrere indsatsen her og i videst muligt omfang undgå indgreb ved vores ca. 60 fredede vandmølleanlæg og ca. 100 øvrige kulturhistoriske vandanlæg?

Susanne Jervelund, Dansk Møllerforening, www.danskmoellerforening.dk

Birthe Iuel, BYFO, www.byfo.dk